Paul Csavdari

Două povestiri, două teologii

De ce Geneza 1 și Geneza 2–3 nu pot fi puse împreună

Istoria umanității, așa cum apare în paginile Bibliei, începe cu două povestiri ale creației care par, la o primă lectură, să se completeze. Dar o lectură atentă și eliberată de nevoia de armonizare artificială va descoperi o tensiune fundamentală între cele două texte. Tensiunea nu este doar de ordin stilistic sau narativ, ci una teologică profundă, cu implicații majore pentru înțelegerea condiției umane, a misiunii primite de om și a raportării sale la Dumnezeu.

Cele două povestiri – Geneza 1 și Geneza 2–3 – nu pot fi armonizate nici cronologic, nici teologic, fără a compromite coerența uneia dintre ele. A doua povestire (cea a grădinii Edenului) nu aparține aceleiași teologii ca prima, ci a fost introdusă ulterior pentru a răspunde unei alte viziuni despre om și lume – o viziune influențată de mitologia și filosofia greacă elenistică.

1. Două stiluri, două perspective

Diferențele de stil dintre cele două povestiri au fost remarcate de mult: Geneza 1 este solemnă, structurată, ritmată, cu o repetiție liturgică („și a fost seară și a fost dimineață...”), în timp ce Geneza 2–3 este narativă, simbolică, mitologică. Dar diferențele nu sunt doar literare. Ele țin de viziunea despre om și rolul său în lume.

În Geneza 1, omul este creat după chipul lui Dumnezeu și i se dă o misiune clară: să stăpânească peste tot ce este viu, să umple pământul și să păstreze echilibrul unei creații declarate „foarte bune”. Nu există aici nici un blestem, nici o ispită, nici o interdicție arbitrară. Dumnezeu nu restrânge omul, ci îl înzestrează cu demnitate, responsabilitate și libertate morală.

În schimb, în Geneza 2–3, omul este prezentat ca o ființă naivă, dependentă, pusă la test într-o grădină fermecată, ispitită de un șarpe vorbitor, și ajunsă în cele din urmă la o „cunoaștere” care îi aduce pedeapsa și exilul. Cunoașterea binelui și răului este aici interzisă, iar omul este „protejat” de Dumnezeu tocmai prin menținerea sa într-o stare de ignoranță morală.

2. Contradicția morală

Conflictul teologic devine evident atunci când privim statutul moral al omului.

În prima povestire, omul este creat „după chipul lui Dumnezeu”. Această expresie este imediat urmată de ideea de „stăpânire” – o stăpânire care presupune discernământ moral și responsabilitate. Nu poți guverna lumea în numele lui Dumnezeu fără o formă de conștiință și de capacitate de a alege între bine și rău. Altfel spus, „chipul lui Dumnezeu” include implicit această dimensiune morală. Nu este nevoie de o cunoaștere „dobândită”, pentru că ea este în natura omului creat.

Dar în povestirea a doua, tocmai această cunoaștere este pusă sub interdicție. Omul este „bun” doar câtă vreme nu știe. Ascultarea este simplă supunere, iar „chipul” nu este o garanție de moralitate, ci o potențială problemă: omul devine „ca Dumnezeu” doar atunci când încalcă porunca. Asta înseamnă, implicit, că Dumnezeu a creat omul incomplet, iar „căderea” a fost un act de maturizare.

Această teologie este profund contradictorie față de prima. Dacă omul a căzut din starea de perfecțiune, atunci acea perfecțiune era fragilă și ineficientă. Iar dacă, după ce „cade”, omul dobândește o cunoaștere esențială, dar este condamnat pe viață pentru ea, atunci întreaga structură morală a creației este anulată.

3. Problema Sabatului

Un alt indiciu că cele două povestiri nu se pot armoniza coerent este lipsa Sabatului în Geneza 2–3. În prima povestire, Sabatul este apogeul creației – ziua în care Dumnezeu Se odihnește și sfințește timpul. Este un moment de plenitudine, nu de restricție. Dar în Geneza 2–3, nu apare nici un Sabat. Dacă am încerca să introducem „căderea” după Sabat, se produce un dezechilibru în text: ar însemna că omul a fost binecuvântat, ca apoi să fie "alungat" imediat după, fără tranziție narativă și fără motivare logică.

Singura soluție ar fi să „adăugăm” un timp nedefinit între capitole, dar textul nu o permite. De aceea, cei care recunosc această tensiune încep să afirme că nu e nevoie de armonizare cronologică, ci doar de o lectură teologică „integrată” – adică acceptarea a două teologii distincte sub aceeași copertă.

4. O misiune vs. o pedeapsă

În Geneza 1, omul este chemat să colaboreze cu Dumnezeu. Primește mandatul de a stăpâni peste pământ, într-un mod moral, responsabil, „după chipul lui Dumnezeu”. Nu i se cere supunere oarbă,

ci discernământ. Este tratat ca partener, nu ca servitor. Întreaga creație este „foarte bună”, iar omul face parte integrantă din această bunătate.

În schimb, Geneza 2–3 îl transformă pe om într-un condamnat. Este pus într-o grădină cu interdicții, sedus de un șarpe care pare mai rațional decât Dumnezeu, și pedepsit pentru o alegere făcută în contextul unei inocențe impuse. Totul se încheie cu rușine, frică și exil. Nu mai e vorba de stăpânire, ci de supraviețuire. Nu mai e vorba de parteneriat, ci de dependență. Aceasta nu este o continuare, ci o răsturnare de paradigmă.

5. Originea povestirii a doua – sincretismul elenistic

O analiză istorică arată că povestirea Edenului, în forma sa actuală, apare pentru prima dată în forma stabilă odată cu traducerea Septuagintei (LXX) în perioada elenistică. Deși există fragmente și în manuscrisele de la Qumran, acestea nu sunt anterioare influenței grecești. Mai mult, structura narativă a Edenului – cunoaștere interzisă, exil dintr-o stare perfectă – seamănă mai degrabă cu miturile grecești (Pandora, Prometeu) decât cu tradiția ebraică.

Motivul inserției este clar: universalizarea religiei iudaice prin adaptare la filosofia greacă. Era nevoie de un mit originar care să explice răul, moartea, și condiția umană – teme centrale în gândirea elenistă. Așa a fost introdus Edenul, împreună cu alte povestiri (potopul, Turnul Babel), pentru a crea o teologie mitologică, compatibilă cu viziunea universalistă a lumii grecești.

6. Refuzul sincretismului: rămâne doar Geneza 1

Dacă dorim să înțelegem adevărata teologie a începuturilor, trebuie să lăsăm deoparte povestirea Edenului și să revenim la Geneza 1. Acolo nu este mitologie, ci misiune. Omul este văzut ca partener moral al lui Dumnezeu, nu ca un copil pedepsit pentru curiozitate. Lumea este „foarte bună”, iar omul este chemat să o păstreze astfel. Nu e nevoie de „cădere” și nici de „răscumpărare” ontologică. E nevoie doar de asumarea responsabilității.

Această viziune este confirmată în tot Vechiul Testament, unde Dumnezeu judecă oamenii în funcție de cum stăpânesc – fie că e vorba de Avraam, de Moise, de Faraon, de David sau de profeți. Criteriul nu este „natura căzută”, ci fapta. Nu „păcatul originar”, ci ce faci cu mandatul primit.

Concluzie

Geneza 1 și Geneza 2–3 nu pot fi puse împreună fără a deforma una dintre ele. Prima este expresia unei teologii a încrederii, a demnității și a colaborării morale dintre om și Dumnezeu. A doua este

expresia unei teologii a neîncrederii și a vinovăției care reflectă mai degrabă influențele mitologice și filosofice grecești decât revelația originară.

A le armoniza înseamnă a le anula. A le separa înseamnă a le înțelege. Iar a alege una dintre ele înseamnă a decide ce fel de Dumnezeu și ce fel de om susții.